

Lučka AŽMAN MOMIRSKI

Novi Kolizej v Ljubljani: Vprašanja programa

Razprava o Novem Kolizeju v Ljubljani je jedro arhitekturne razprave na slovenski sceni v drugi polovici leta 2004 in prvi polovici leta 2005. V diskusiji so bili razčlenjeni številni problemi (od lokacije do kakovosti oblikovanja projekta), ne pa tudi vprašanja, povezana s kulturo in njenim razvojem v mestu, obravnavo kulturnih vprašanj v urbanizmu in vplivom na mestno javno življenje. Predpostavko, da tako razpis natečaja kot tudi sami projekti niso rezultat resne analize urbanističnega načrtovanja v mestu Ljubljana in da se poskuša celotna strokovna pozornost urbanističnega načrtovanja osredotočiti na središče mesta, namesto da bi v razpravah, analizah in težnjah obravnavali kot problem mesto v celoti, se potrjuje tudi pri problematični opredelitvi programa Novega Kolizeja.

The discussion about the New Kolizej in Ljubljana has been the core issue of architectural debate on the Slovene scene during the second half of 2004 and first half of 2005. During the discussion numerous issues were analysed (from the site to the quality of design) but not issues linked to culture and its development in the city, dealing with cultural issues in urbanism and the its effect on the city's public life. The hypothesis that the competition tender and competition proposals themselves aren't results of serious analyses of urban design in Ljubljana and furthermore that attempts are made to limit professional attention only to the city centre, instead of dealing with the issue in debates, analyses and trends as pertaining to the entire city, proves true even with the problematic definition of programmes in the New Kolizej.

Evropsko mesto
Javni prostor
Kultura
Novi Kolizej
Urbanizem

European city
Culture
New Kolizej
Public space
Urbanizem

1. Uvod

Problematičen projekt lahko pojasnimo kot tisto, s čimer se mora javnost soočiti na zelo neposreden in včasih kar brezobziren način. Sledeč filološki razlagi problem sicer pomeni znanstveno nalogo in ga lahko enačimo z vprašanjem. Prvotni pomen pojma problem pa se nanaša na tisto, kar je postavljeno ali vrženo pred koga; podoben prvotni pomen ima tudi beseda projekt. Neprizanesljivost načina (soočanja, odločanja, pogajanja ...) je pri problematičnem projektu dvojno poudarjena, ne samo etimološko, ampak večinoma tudi dejansko.

Problematizacija prvonagrajenega projekta Novi Kolizej v Ljubljani, ki je jedro arhitekturne razprave na slovenski sceni v drugi polovici leta 2004 in prvi polovici leta 2005, ni nastala samo zaradi načina soočanja, ampak podvomi o smislu in utemeljenosti izbranega arhitekturnega in urbanističnega predloga na različnih ravneh.

Vprašanja, ki so povzročala največ nejasnosti in dvomov v omenjeni razpravi in ki so zahtevala pojasnila in razčlenitve, so bila:

- problem lokacije,
- problem višinskih gabaritov,
- vprašanje zaščite/prenove/uničenja stavbe Kolizeja,
- vprašanje spremembe prostorskih aktov/mestnih odlokov za realizacijo projekta,
- vprašanje kakovosti projekta, oblikovanja stavbe,
- vprašanje obsega programa.

Po izteku kritičnih prispevkov, okroglih miz in predavanj na temo Novega Kolizeja slednji postane navzoč na nov, drugačen način. Na plakatih in drugem reklamnem materialu Festivala Ljubljane je eden glavnih pokroviteljev festivala Kolizej, d. o. o., ki ga predstavlja logotip v obliki silhuete prvonagrajenega projekta, skupaj s tekstom »Kolizej – novo kulturno srce Ljubljane«.

To pojavnost je mogoče razložiti kot nadaljevanje investitorjeve predhodne, glede na

različne poudarke včasih navidez spremenjene, a v resnici strogo začrtane strategije o pomembnem kulturnem poslanstvu, sodobnem mecenstvu (mecen je tisti, kdor prostovoljno podpira umetnike; tovrstno zaščitništvo je dobilo ime po rimskem literarnem pokrovitelju Gaju Ciliniju Mecenátu). Ob vsesplošnem pomanjkanju sredstev za kulturno dejavnost (tako je to večinoma opredeljeno v javnosti) je seveda vsaka finančna spodbuda dobrodošla; mecenstvo pa tako ali tako splošno povezujemo z obdobjem renesanse, ko so v varstvu mecenov delovali umetniki, ter posledično z razcvetom umetnosti (tudi arhitektura takrat postane enakovredna drugim umetniškimi zvrstev). Celotni projekt Novi Kolizej (od arhitekturno-urbanističnega natečaja do pokroviteljskega festivalu) ima analogno tendenco postati pobudnik preporoda arhitekture pa tudi drugih umetnosti v Ljubljani.

Zato omenjena strategija sproža vprašanja, povezana s kulturo ^[1] in njenim razvojem v mestu, obravnavo kulturnih vprašanj v urbanizmu in vplivom na mestno javno življenje.

2. Zahteve natečajnega razpisa

Kaj zahteva natečajni razpis v zvezi s kulturo za arhitekturno-urbanistični projekt območja Kolizeja v Ljubljani? Razpis usmerja projektante z naslednjimi napotki^[2]:

- zagotoviti središču Ljubljane nov kulturni ambient, ki bo sposoben generirati nove smeri kulturnih praks;
- projekt Kolizej bo vseboval novo dvorano, ki bo dopolnjevala zdajšnjo tovrstno ponudbo prostorov v mestu. Nova dvorana bo oblikovana, tako da bo omogočala raznovrstne dejavnosti, med ostalim muzikale, večje operne uprizoritve, balet in ples, popularne izvajalce idr. Preostale namembnosti prostora bodo vključevale simfonične koncerte, konference in druge dejavnosti. Dvorana bo tudi odlično prizorišče za vsakoletni ljubljanski Festival;
- največja zmogljivost nove dvorane bo 1.200 sedežev;
- avditorij je lahko načrtovan v eni obliki do treh: lahko sledi tradicionalni podkva-

TISKOVINA Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

Glavni pokrovitelj festivala:
General sponsor of the Festival:

**KRANJSKA
INVESTICIJSKA
DRUŽBA d.o.o.**

HOTEL MONS
HOTEL IN KONGRESNI CENTER LJUBLJANA

KOLIZEJ
NOVO KULTURNO SRCE LJUBLJANE

Festival ²⁰⁰⁵ Ljubljana

www.festival-lj.si

Član Evropskega združenja festivalov / Member of
the European Festivals Association

Križanke blagajna / Box Office
> 01 241 60 26

Trg francoske revolucije 1-2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Festival Ljubljana financira Mestna občina Ljubljana

Slika 1: Plakat Festivala Ljubljane

sti zasnovi opernih hiš, v drugačni zasnovi bi gledališče lahko oblikovali kot lirični teater, tretja zasnova bi bila oblikovanje broadwayskega sloga;

- območje kulturnih programov: v širšem pogledu predmetna lokacija gravitira na sorazmerno omejeno območje kulturnih zgradb v mestnem središču, kot so Narodna galerija, Opera, Narodni muzej, kulturno-kongresno središče Cankarjev dom ter gledališče Drama, ki dajejo tej lokaciji še večji pomen;
- predlagamo simbolno ohranitev prvotne namembnosti objekta v novem kompleksu Kolizeja.

Vprašanja, ki jih lahko izpeljemo iz navedenih zahtev, so:

- Ali ožje mestno središče Ljubljane potrebuje nov kulturni ambient?
- Ali ožje mestno središče Ljubljane potrebuje novo gledališko dvorano?
- Ali je načrtovanje dodatnega kulturnega programa na območju pestre ponudbe kulturnih programov smiselno?
- Ali je načrtovana simbolična ohranitev prvotnega programa stavbe Kolizeja iz 19. stoletja v skladu s spomeniško doktrino?

3. Argumenti podpore

Investitor natečaja Kolizej, d. o. o., izda v novembru 2004 v nakladi 300.000 izvodov za ljubljanska gospodinjstva propagandno gradivo, ki med drugim predstavlja izbrani projekt, ga v nekaterih deli podrobneje pojasnjuje in prinaša o mnenja članov žirije in prominentnih strokovnjakov. Med drugim je zapisano^[3]:

- **Vizija novega Kolizeja:** to je »... sodoben, atraktiven in večfunkcionalen kompleks, s poudarkom na večnamenski dvorani, kakršne Ljubljana še nima. Ta kompleks naj bi združeval pet vsebinskih sklopov: javno-kulturni prostor za prirejanje dogodkov, nakupovalno-zabavišni del, poslovni del, stanovanjski del in logistične in parkirne površine.«
- **Kolizej – novo kulturno srce Ljubljane?** **Mitja Rotovnik, direktor Cankarjevega doma:** **Kolizej ne ogroža Cankarjevega doma:** »Zamisel, da bi imel novi poslovni objekt dvorano, podobno Gallusovi v Cankarjevem domu, se mi zdi vizionarska, veličastno v tej ideji pa je, da bo zgrajena z

zasebnim kapitalom ... Nov poslovni center ne bo še en Cankarjev dom, ker bo imel samo eno dvorano ... Nobene možnosti ni, da bi nas nova dvorana ogrožala. Moja vizija predvideva izključno dopolnjevanje s to dvorano ...«

Darko Brlek, direktor in umetniški vodja Festivala Ljubljana: Končno se bo v mestu nekaj zgodilo: »Izgradnja novega kompleksa Kolizej, ki vključuje tudi izgradnjo nove večnamenske dvorane, bo zagotovo doprinesla k oživljanju mestnega središča ... Izgradnja nove večnamenske dvorane bi pomenila nove možnosti tudi na kulturnem področju. Pomenila bi možnosti prirejanja različnih vrst glasbene in glasbeno-scenske umetnosti (operne in baletne predstave, koncerti, muzikali ...), gledališke umetnosti ter prirejanje drugih dogodkov skozi vse leto ...«

- **Za kakšno dvorano gre?** **David Staples, Theatre Project Consultants, London, O predlagani dvorani Neuteling Riedijk Architects:** »Zasnova povzema koncept liričnega gledališča, kar je bil tudi predlog v razpisni dokumentaciji. Takšna zasnova zagotavlja optimalne možnosti za izvajanje širokega spektra različnih tipov predstav, vključno z operami, glasbenimi predstavami, plesi in podobno ...«
- **Območje Kolizeja – nov generator razvoja mestnega središča?** »V zadnjem desetletju mestno jedro zaradi novonastalih nakupovalnih centrov na obrobju mesta, ki zagotavljajo ustrezno ponudbo in urejen prometni režim, tako rekoč izumira. Samo novi generatorji razvoja bodo omogočili mestnemu jedru novo rast in življenje, ustrezno potrebam 21. stoletja. To so atraktivni javni mestni prostori, namenjeni dogodkom, kakovostnemu preživljanju prostega časa, srečevanju ljudi ter zadovoljevanju kulturnih in merkatilnih potreb ...«

Slika 2: Logotip Kolizej – novo kulturno srce Ljubljane

Vprašanja, ki sledijo argumentom podpore za realizacijo projekta Novi Kolizej, so:

- Ali je za mesto Ljubljana združevanje različnih vsebinskih sklopov znotraj kompleksa Novi Kolizej resnično novost?
- Kakšno oživljanje mestnega središča naj bi prinašal projekt Novi Kolizej?
- Kaj so danes novi generatorji razvoja za mestna središča?

4. Razprava

Ugotovitve, da tako razpis natečaja kot tudi sami projekti niso rezultat resne analize urbanističnega načrtovanja v mestu Ljubljana, bomo preverili v sklopu naslednjih vprašanj:

- Kaj je značilno za preobrazbe v evropskem mestu?
- Kakšen je odnos med kulturo in planerskimi praksami?
- Kakšni so novi pomeni in oblike javnih mestnih prostorov?

4.1 Značilne preobrazbe v evropskem mestu

Evropska mesta poskušajo z velikimi napori in hkrati z velikimi težavami prenoviti svoje nekdanje vitalne dele. Poleg tega, da gre za novost znotraj evropskega mesta, je mogoče opazovati nekatere značilnosti transformacijskega procesa, ki ga lahko opišemo v obliki naslednjih dvojic:

Zgoščevanje – razredčevanje

Zgoščevanje zazidave je bilo značilno za mestna središča, redčenje zazidave pa za podeželje. Nova značilnost preobražanja mest je povečevanje povezav med posameznimi središči in ne zgoščevanje območij.

Inovacija – konservacija

Znotraj tradicionalnega, zgodovinskega mesta postaja produkcija inovacije, število novih izvedb projektov omejena prav zaradi povečane ohranjanja zgodovinskih prvin mesta.

Vozlišča – omrežja

Atraktivnost vozlišč je nadomeščena z atraktivnostjo omrežij. Urbani projekti so v mestih uresničeni z namenom, da privlečejo nazaj prebivalce, ki so to mesto zapustili. Vendar se ljudje ne vrnejo v svoji primarni vlogi, torej kot stanovalci, ampak kot potrošniki.

Komplementarno – konkurenčno

Nekoč so mesta uspevala tako, da so premagala svoje tekmece z npr. najboljšo ponudbo; danes njihov uspeh temelji na ponudbi tistega, česar ni mogoče najti drugje. Sodobna mesta uspevajo, ker se njihove značilnosti dopolnjujejo znotraj urbanega sistema omrežij.

Težava, ki hkrati nastaja v evropskih mestih, je, da se poskuša celotna strokovna pozornost urbanističnega načrtovanja osredotočiti na središče mesta, namesto da bi v razpravah, analizah in težnjah obravnavali kot problem mesto v celoti. Urbano zato nima prave teže pri načrtovanju novih projektov.

4.2 Odnos med planersko kulturo in prakso

Nedavna konferenca AESOP-a z naslovom *The Dream of a Greater Europe* julija 2005 je v enem izmed 15 tematskih sklopov ponudila razpravo na temo kulture, zabave in prostorskega načrtovanja.^[4]

Predsednik sklopa Klaus Kunzmann z univerze v Dortmundu poudarja, da je vse bolj in bolj jasno in da se pojavlja vse več dokazov, da bodo imeli postindustrijska mesta in regije v Evropi edino možnost preživetja, če bo njihovo kulturno premoženje obravnavano kot njihov najbolj dragoceni kapital.

Kaj obsega takšno kulturno premoženje? Vse od umetniške, arhitekturne, arheološke dediščine do zabave ter uživanja ob bogatih kulinarčnih tradicijah, ki jih imajo posamezne evropske regije.

Žal pa je kultura v njenih različnih dimenzijah zelo zapostavljeno področje v prostorskem načrtovanju. Zakaj je tako? Ali zato, ker naj bi bila kulturna dimenzija očitna in samoumevna razsežnost pri načrtovanju prostorskih strategij?

Kultura je povezana z zabavo, ki jo moramo prav tako kot potrebe za zatočiščem, delom in rekreaciji obravnavati kot eno izmed osnovnih človeških potreb. A v praksi je mogoče spremljati odvijanje večnega nasprotja med različnimi dimenzijami kulture: predvsem znanstvenimi, izobraževalnimi, zabaviščnimi.

Lahko da prav nerešena nasprotja med posameznimi smermi kulture zavirajo njeno bolj

intenzivno vključevanje v prostorsko načrtovanje.^[5] Slednje se pojavlja žal samo občasno: na primer takrat, ko mesto postane evropska kulturna prestolnica. Idejo je leta 1985 sprožila grška kulturna ministrica Melina Mercouri, cilj pa je bil povezati Evropejce pri spoznavanju različnih regionalnih kultur. Definicija evropske kulturne prestolnice se glasi: »Določitev (mesta) za ževropsko kulturno prestolnico' prispeva k poudarjanju bogastva in raznovrstnosti evropskih kultur in lastnosti, ki si jih delijo, ter podpira večjo medsebojno poznavanje med državljani Evropske unije.«^[6] Mesto v celoti postane kulturni projekt.

Projekt evropske kulturne prestolnice po izkušnjah mesta Gradec v Avstriji iz leta 2003 hkrati pripomore k bistveno večjemu turističnemu obisku: tam so zabeležili kar 35-odstotno turistično rast.

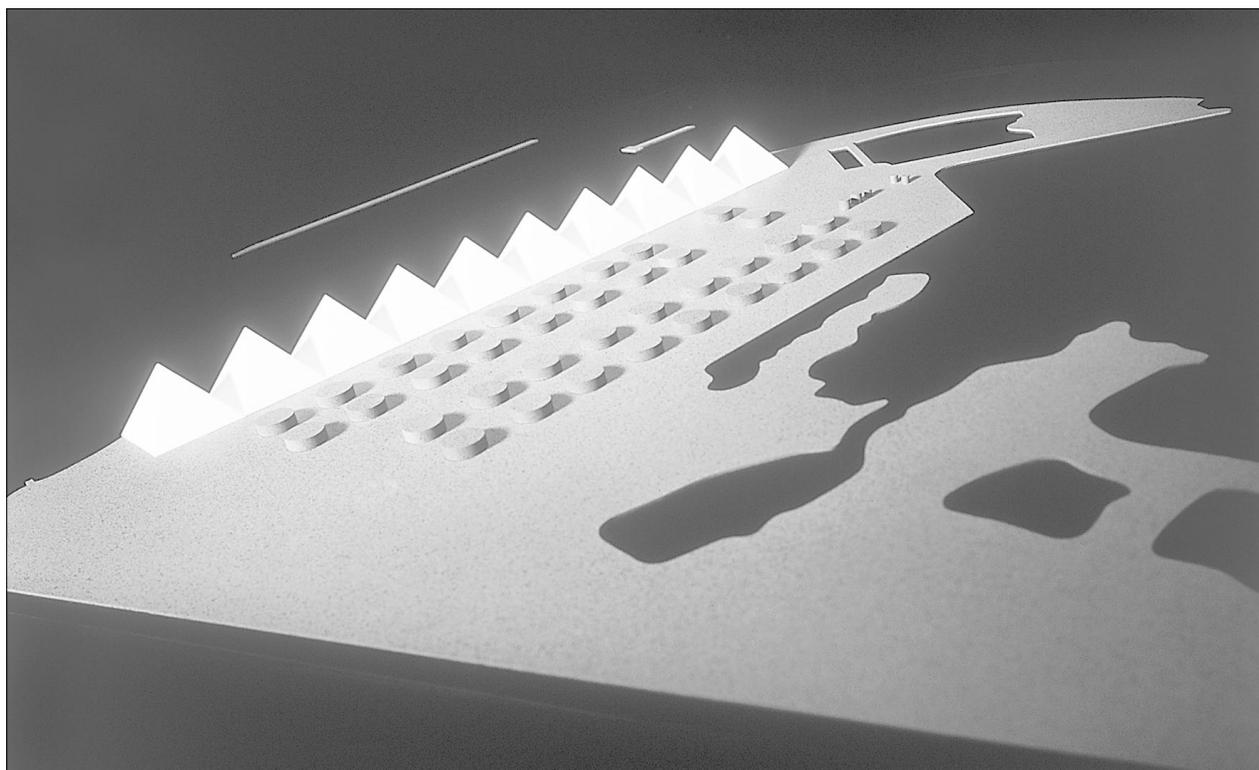
Kulturni vidik deluje hkrati na dveh ravneh: fizični in simbolni. Na nivoju projektiranja in odločanja pri prostorskem načrtovanju hkrati poteka projektiranje fizičnega in simbolnega. Nazoren primer je predlog smetišča v obliki piramid v Rotterdamu, kjer je s širjenjem mesta postajalo odlagališče smeti vedno večji problem. Slednjega so Nizozemci

uredili na novi kopnini, nastali na JZ delu delte reke Maas. Odpadkov je bilo tako veliko, da so iz njih uredili (za nizozemske razmere) pravo hribovje. V odnosu narava – umetno okolje, ki se na Nizozemskem že stoletja izraža s pridobivanjem kopnega, se je pojavila ideja, da se mehko, »naravno« oblikovano kopno preoblikuje v »umetno« oblikovano kopno, in sicer tako, da prevzame obliko znamenitih egipčanskih piramid na obrobju Gize v Egiptu. Mesto in lokacija bi se lahko s takim projektom uveljavila na isti simbolni ravni, kot jo imajo Keopsova, Keferinova in Mikerinova piramida, Rotterdam pa bi dobil svoj »zgodovinski« spomenik.

A *tabula rasa* nizozemske krajine je povsem nekaj drugega kot številni sloji srednjeevropskih zgodovinskih središč. S tem pa so pogojeni tudi povsem drugačni pristopi k obravnavi kulturnih spomenikov v njihovem prostoru.

4.3 Novi pomeni in oblike javnih mestnih prostorov

Definicije javnega oziroma oblik javnega se spreminjajo. Sloterdijk pravi, da se pojavlja hrepenenje po novih središčih javnega, ki so »kolektorji uravnotežene vznemirjenosti«.

Slika 3: Projekt smetišča v obliki piramid v Rotterdamu (delavnica Coast Wise Europe leta 1996)

Hubeli celo meni, da je premena v tematiki javnih prostorov ena izmed dveh najpomembnejših tem tako v arhitekturi kot urbanizmu: (1) zato, ker se z urbanizacijo aglomeracij postopoma pojavljajo povsem nove oblike javnih prostorov; (2) zato, ker na javno vplivajo pojavi, kot so globalizacija, telekomunikacije, medializacija, kar vse ustvarja virtualni javni prostor.

Pri novih oblikah javnih prostorov je mogoče opazovati fenomen diferencirane socialne homogenosti. Slednja se sicer odvija prefi-

njeno, skoraj nevidno. Ta delitev razslojuje različne nakupovalne razrede potrošnikov, različne vrste potrošnje.

Vendar k taki opredelitvi ne težijo le javni prostori nakupovalnih središč, ampak tudi arhitekturne ekskluzivitete v starih mestnih središčih ali skoraj getoizirana središča, kjer se zbirajo mlajše generacije. Poleg diferenciacije je mogoče opaziti še nadaljnjo podobnost med nakupovalnimi in kulturnimi središči; prvi mestni javni prostor prebivalci uporabljajo od jutra do večera, drugega večinoma zvečer. Vsi pa za seboj pustijo mesto strahov: mesto začasnih uporabnikov (med katere lahko štejemo tudi turiste).

Nasprotno meščani, prebivalci mesta, ki v mestu bivajo, uporabljajo javni mestni prostor kontinuirano, ves dan bolj ali manj stalno – prav ti uporabniki so resnični novi generatorji mestnega središča. Slednja izumirajo ne samo zato, ker se iz njih selijo programi, ampak ker se izseljujejo prebivalci.

Javno je kraj neomejenih možnosti in naključij. Virtualni javni prostor nima oblike in ne more slediti nobeni obliki.

Javno se označuje predvsem v nasprotju z zasebnim. Kakovostni javni prostori so rezultat doseženega ravnovesja med javnim in zaseb-

Slika 4: Blagovno-trgovski center (BTC) – novo mestno središče?

nim interesom. V določenih družbenih ureditvah je bil javni interes oziroma razmerje in ravnotežje med javnim in zasebnim interesom vsiljen (v korist javnega interesa). S spremembo družbene ureditve (iz socializma v kapitalizem) se ne spreminja samo razmerje, ampak tudi proces doseganja ravnotežja. Ta proces ponavadi imenujemo pogajanje, v sklopu pogajanja pa bi moral najprej nastopati oziroma biti določen javni interes. Hkrati je potrebno zagotoviti, prvič, da obstaja polje pogajanja, kjer je mogoče ne samo izpostaviti javne interese, ampak tudi zasebne interese soočiti z javnim interesom, in drugič, da je mogoče razvijati različne načina pogajanja.

Kakovostna javna sfera je pogoj za dober (lahko tudi obsežen) prostorski in ekonomski razvoj. Preprosto, ljudje bodo raje preživeli prosti čas na krajih, ki so prijetni, funkcionalni, dobro dostopni itd.

5. Sklep

Kolizej je bil v času svojega nastanka zgrajen zunaj mestnega središča. Njegova izgradnja je pomenila začetek urbanizacije vzhodnega dela mesta. Postavljen je bil za potrebe bivanja vojakov (častnikov), ki so prišli v Ljubljano. Mesto je bilo v tem času obvezano zagotoviti stanovanja zanje. Bivanje je bilo praviloma organizirano v zasebnih hišah. Mesto Ljubljana pa se je odločilo, da izgradi za namen vojaških prenočišč Kolizej. Hkrati je postal Kolizej središče družabnega življenja v mestu.

Ožje mestno središče, kjer danes stoji prvotni objekt Kolizeja in kjer je predviden projekt Novega Kolizeja, je programsko zasičeno s t. i. kulturnimi programi. Poleg tega kombinacija programski sklopov ni unikat in zato ne tako zanimiv, kot bi moral biti, če bi hotel upravičiti vlogo atrakcije (vabe): različne vsebinske sklope združuje tudi območje Trga republike. Ali lahko načrtujemo dve programsko tako podobni središči tako blizu? Značilnosti sodobnih preobrazb v evropskih mestih ne podpirajo takega razmišljanja.

Možnosti, kako drugače urediti programe, je nekaj:

- vpeljava komplementarnega programa ali komplementarne kombinacije programov

- takšnih, ki jih v ožjem mestnem središču ni mogoče najti;
- prenos razpisanega programa na drugo lokacijo za namen ustvarjanja novega središča ali okrepitve vloge drugega središča, kjer je mogoča nova kombinacija programov;
- večji poudarek na stanovanjskem delu kompleksa; mestno središče bo oživel, če se uredijo na tej lokaciji stanovanjski objekti (in ne pisarne), v katerih bodo ljudje, ki bodo mesto uporabljali 24 ur na dan (in ne od 8. do 16. ure). Sicer pa, ali je mestno središče Ljubljane res tako izumrlo?
- ohranitev prvotnega programa, ampak ne v prenesenem pomenu, temveč konkretno – zgodovina v živo.

Simbol in središče javnega (in družabnega življenja) in javnih prostorov v Ljubljani predstavlja območje Prešernovega trga in Tromostovja. Hkrati se v Ljubljani pojavljajo nove oblike javnega življenja in javnih prostorov oziroma ti nastajajo v dialogu med opisanim mestnim središčem in območjem na njegovem obrobju, t. i. BTC Cityjem, ki se je razvil na območju Javnih skladišč.

S programi nakupovalnih središč, poslovnih območij, območij zabave in celo poskusi oblikovanja kulturnega središča (ima tudi svoje gledališče) je BTC City antipod Prešernovega trga.

BTC Cityju s programsko kombinacijo in prostorsko oddaljenostjo od ožjega mestnega središča Ljubljane uspeva ustvarjati svojo lastno identiteto, kar najbolje dokazujejo številke: število obiskovalcev stalno narašča – po letu 2003 BTC City vsako leto obiše preko 18 milijonov ljudi!

Vprašanje atrakcije oziroma *efekta Bilbao* (vpliv, ki ga ima neki arhitekturni objekt na razvoj mesta in regije) se je v Ljubljani (skoraj) že zgodil. Res je sicer, da BTC City nima svojega Franka Gheryja, je pa Bilbao nekajkrat presegló po številu obiskovalcev: tam so v enem letu našteali »le« 1.300.000 ljudi.

Za BTC City je značilna perfektnost socialne segregacije (kar dokazuje med drugim naslov komentarja avtorja Gorazda Suhadolnika v časopisu Delo z dne 23. 4. 2005 BuTeC CITY. Med drugim piše: »Poznam ljudi, ki iz principa ne hodijo v Kolosej«. Ali zato ker tam najdete samo neumne in omejene ljudi?

Ali zato ker so ljudje načel na socialni družbeni lestvici na višjem mestu kot butci, ki hodijo v BTC City?

Podobno načelo (»princip«) se kaže v strokovni obravnavi pojava nakupovalnih in drugih središč na obrobju Ljubljane. Kljub takim stališčem so v nekaterih dejavnostih slednji že zdavnaj prerasli ožje mestno središče Ljubljane. In kaj zato? Prav gotovo njihove značilnosti in ponudba dopolnjujejo značilnosti in ponudbo ožjega središča Ljubljane.

Programska zamisel projekta Kolizej – novo kulturno srce Ljubljane se je ujela v past strokovne segregacije prostorskih problemov. Če že, potem je potrebno projekt Novi Kolizej, rečeno v metafori, programsko umestiti nekje vmes med Tromostovjem in Atlantsom (vodno mesto v BTC Cityju). Ali analogno: tako kot je bil stari Kolizej kot središče družabnega življenja postavljen na obrobje mesta, lahko danes Kolizej – novo kulturno srce Ljubljane z razpisanim programom uspešno deluje le na novem robu oziroma v novem središču.

Doc. dr. Lučka Ažman Momirski, univ. dipl. inž. arh., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana
E-pošta: lucija.azman@arh.uni-lj.si

Opombe

- [1] Kulturo lahko razložimo hkrati kot vedenje (lastno samo *Homo sapiensu*) in kot materialne objekte (kot integralne dele njegovega obnašanja, to je jezika, idej, verovanj, navad, kodov, institucij, orodij, tehnik, umetnostnih del, ritualov, ceremonij itd.). Kulturna vprašanja v urbanizmu so vprašanja povezana z: glej opombo 4.
- [2] Povzeto po natečajnem razpisnem gradivu (orig. ang.) so naloge:
- »providing the Ljubljana downtown the new cultural ambient, prone of generating new lines of cultural practices;
 - The Kolizej development is to include a new theatre to complement the existing spaces in the city. The new theatre will be designed to accommodate a range of activities including musicals, larger scale opera, ballet and dance; popular entertainers, etc. Secondary uses of the space will include symphony concerts, conferences and other activities. The theatre will also be a prime venue for the annual Ljubljana Festival.«
 - The new theatre will have a maximum seating capacity of 1.200;
 - The auditorium could be planned in one of three forms: it could follow the form of a traditional European »horseshoe« opera house; a second

concept would see the theatre designed as a »lyric theatre«; the third concept would be to create a »Broadway« style of theatre;

- Culture programme district: in wider scope, this location gravitate to a rather narrow area of cultural buildings in the downtown, such as the national gallery »Narodna galerija«, the Opera house, the national museum »Narodni muzej«, the cultural-congress center »Cankarjev dom«, and further the theatre »Drama« which gives this location even more important meaning;
 - We suggest a symbolic preservation of its initial functions in the complex of the new Kolizej.
- [3] Vsi citati so objavljeni v štiristranski barvni prilogi A3-formata z naslovom Kolizej: novo kulturno srce Ljubljana. Kazalo obsega: (1) Kolizej skozi čas; (2) Novi generator razvoja središča; (3) Podoba novega Kolizeja; (4) Vizija novega Kolizeja; (5) Izbor najboljšega projekta.
- [4] Prispevki, predstavljeni na konferenci, sodijo v tri kategorije in obravnavajo tri različne prostore:
- kulturni prostori: prispevki med drugim obravnavajo vlogo kulture v urbanih in regionalnih razvojnih strategijah; pri urbani prenovi; pomenu kulture pri oblikovanju mest in regij; tekmovanju mest, da bi slednja postala kulturna prestolnica Evrope;
 - zabavišni prostori: zabava kot ena izmed osnovnih človeških potreb; družbene in ekonomske udeležbe zabavišnih okrožij v mestih; zabava kot urbanistični koncept: 24-urno mesto, turistično mesto, mesto ponoči; ali lahko načrtujemo za zabavo?; kultura dogodkov in kulturni življenjski slogi;
 - ustvarjalni prostori: vloga kulturne industrije v lokalni in regionalni ekonomiji; kulturne industrije kot pomemben element lokalnih ekonomskih razvojnih strategij.
- [5] Prepadi med posameznimi usmeritvami so tako globoki, da nekateri strokovnjaki, ki se ukvarjajo s kulturo, menijo, da informiranje javnosti o znanstvenih izsledkih na njihovem področju v resnici sploh ni njihovo delo, kaj šele, da bi sami sodelovali pri izobraževalnem ali zabaviščnem delu svojega poklica.
- [6] Orig. ang.: *The designation »European Capital of Culture« helps to highlight the richness and diversity of European cultures and the features they share and facilitates greater mutual acquaintance between European Union citizens.*

Viri in literatura

- Ažman Momirski, L. (2004) Arhitektura in arheologija: razlike in sorodnosti (doktorska disertacija), UL, FA, Ljubljana.
- Hubeli, E. (2004) Zum Strukturwandel von Öffentlichkeit und Öffentlichem Raum. V: Hubeli, E. (ur.) (2004) Schlüsseltexte zum Städtebau, TU Graz, Graz.
- Urbanizem med kapitalom, javno akcijo in strategijo prostorskega razvoja (magnetogram okroglega mize, 18. marec 2005), Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana.
- Venturi, M. (2004) Proposte urbane – Urban proposals, Opus Editore, Benetke.
- Voigt, A., Kanonier, A. (ur.) (2005) The Dream of Greater Europe – Book of Abstracts AESOP 2005, Österreichischer Kunst und Kulturverlag, Dunaj.